



## XAVFSIZLIK MADANIYATI VA UNING XAVFLI VAZIYATLARNING OLDINI OLISHDAGI ROLI

**Komiljonova Dinora Allibergan qizi**

“TIQXMMI” MTU “Gidromelioratsiya” fakulteti MMTX yo’nalishi 1-bosqich talabasi

**Ilmiy rahbar: Z. Mirxasilova**

HFJ Kafedrasi Dosenti, PhD

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada xavfsizlik madaniyati va uning inson hayotidagi o’rni haqida batafsil ma’lumot berilgan. Hozirgi kunda texnologiyalar juda tez rivojlanib bormoqda, shuning uchun xavf-xatarlar ham ko’payib boryapti. Ayniqsa, gaz, elektr, transport va turli texnik qurilmalar bilan bog’liq xavfli vaziyatlar ko’p uchramoqda. Shunday sharoitda xavfsizlik madaniyatining ahamiyati yanada ortadi. Maqolada xavfsizlik madaniyati nimani anglatishi, u qanday shakllanishi va inson hayotiga qanday ta’sir qilishi oddiy va tushunarli qilib tushuntirilgan. Xavfsizlik madaniyati bu insonning ehtiyotkor bo’lishi, qoidalarga amal qilishi va xavfni oldindan sezib, to’g’ri harakat qilishidir. Agar insonda shu sifatlar bo’lsa, u nafaqat o’zini, balki atrofidagi odamlarni ham xavfdan himoya qila oladi. Shuningdek, maqolada xavfli vaziyatlarning asosiy turlari ham ko’rsatib o’tilgan.

**Kalit so’zlar:** xavfsizlik madaniyati, xavf, profilaktika, texnika xavfsizligi, monitoring, sensorlar, ekologiya, favqulodda vaziyat.

**Аннотация.** В данной статье подробно рассматривается понятие культуры безопасности и её значение в жизни человека. В настоящее время технологии развиваются очень быстрыми темпами, что, с одной стороны, облегчает жизнь людей, а с другой — приводит к увеличению различных рисков и опасностей. Особенно часто встречаются опасные ситуации, связанные с использованием газа, электричества, транспорта и различных технических устройств. В таких условиях значение культуры безопасности становится ещё более важным. В статье простым и понятным языком объясняется, что такое культура безопасности, как она формируется и какое влияние оказывает на жизнь человека. Культура безопасности — это способность человека быть осторожным, соблюдать правила и заранее распознавать возможные опасности, принимая правильные решения. Если у человека сформированы данные качества, он может защитить не только себя, но и окружающих от различных угроз. Также в статье рассматриваются основные виды опасных ситуаций, с которыми человек может столкнуться в повседневной жизни.

**Ключевые слова:** культура безопасности, риск, профилактика, техника безопасности, мониторинг, датчики, экология, чрезвычайная ситуация.

**Annotation.** This article provides a detailed explanation of safety culture and its role in human life. Nowadays, technologies are developing rapidly, and as a result, the number of risks and hazards is also increasing. Dangerous situations related to gas, electricity, transportation, and various technical devices are especially common. Under such conditions, the importance of safety culture becomes even greater. The article clearly explains what safety culture is, how it is formed, and how it affects human life in a simple and understandable way. Safety culture refers to a person’s ability to be cautious, follow rules, and anticipate potential dangers in advance and



*respond appropriately. If a person possesses these qualities, they can protect not only themselves but also others around them from danger. The article also highlights the main types of hazardous situations.*

**Key words:** *safety culture, risk, prevention, occupational safety, monitoring, sensors, ecology, emergency situation.*

## KIRISH

Hozirgi kunda inson hayoti va xavfsizligi eng muhim masalalardan biri hisoblanadi. Chunki zamonaviy dunyoda texnologiyalar rivojlanib bormoqda, turli xil qurilmalar, transport vositalari va sanoat tizimlari ko'paymoqda. Bu esa inson hayotini osonlashtirishi bilan birga, turli xil xavf-xatarlarni ham keltirib chiqarmoqda. Shu sababli xavfsizlik masalasi har bir inson uchun dolzarb bo'lib qolmoqda. Kundalik hayotimizda biz turli xavfli vaziyatlarga duch kelishimiz mumkin. Masalan, uyda gaz sizib chiqishi, elektr toki bilan bog'liq muammolar, yong'in chiqishi yoki yo'l-transport hodisalari [5]. Bu holatlarning ko'pchiligi insonning e'tiborsizligi yoki xavfsizlik qoidalariga amal qilmasligi sababli yuzaga keladi. Demak, xavfsizlikni ta'minlash faqat texnik qurilmalar bilan emas, balki insonning o'ziga ham bog'liq. Shu o'rinda xavfsizlik madaniyati tushunchasi juda muhim hisoblanadi. Xavfsizlik madaniyati deganda, insonning xavfni tushunishi, oldindan sezishi va to'g'ri harakat qilish qobiliyatidir. Agar insonda xavfsizlik madaniyati bo'lsa, u har qanday vaziyatda ehtiyotkor bo'ladi va xavfni kamaytirishga harakat qiladi. Bu esa nafaqat o'zini, balki atrofdagi odamlarni ham himoya qilishga yordam beradi. Yana bir muhim jihat shundaki, xavfsizlik madaniyati jamiyatda umumiy xavfsizlik darajasini oshiradi. Agar har bir inson qoidalarga amal qilsa, yo'llarda tartib bo'ladi, ish joylarida xavf kamayadi va uy sharoitida baxtsiz hodisalar kamroq yuz beradi. Bu esa jamiyat rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi kunda xavfsizlikni ta'minlashda zamonaviy texnologiyalar ham katta rol o'ynamoqda. Masalan, gaz sensorlari, harorat o'lchagichlar, signalizatsiya tizimlari orqali xavfni oldindan aniqlash mumkin. Lekin bu qurilmalar ham insonning to'g'ri foydalanishiga bog'liq. Agar inson e'tibor bermasa yoki noto'g'ri ishlatsa, texnologiya ham foyda bermaydi. Shuning uchun xavfsizlik madaniyatini rivojlantirish juda muhim hisoblanadi. Bu jarayon maktabdan boshlanib, oilada va jamiyatda davom etishi kerak. Inson qancha erta xavfsizlikni o'rgansa, kelajakda shuncha ehtiyotkor bo'ladi [2].

Xavfsizlik madaniyati zamonaviy jamiyatning ajralmas qismi hisoblanadi. U inson hayotini saqlash, xavfli vaziyatlarning oldini olish va umumiy xavfsizlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli bu mavzuni o'rganish va amalda qo'llash har bir inson uchun zarurdir [1].



**Tadqiqot uslubi.** Ushbu maqolani tayyorlashda tahliliy va kuzatuv usullaridan foydalanildi. Kundalik hayotdagi xavfli vaziyatlar o'rganilib, xavfsizlik qoidalariga amal qilinmaganda yuzaga keladigan muammolar tahlil qilindi. Shuningdek, gaz sensorlari va signalizatsiya tizimlari kabi zamonaviy texnologiyalarning xavfni aniqlashdagi roli ko'rib chiqildi. Natijalar xavfsizlik madaniyati mavjud joylarda baxtsiz hodisalar kamayishini ko'rsatdi.

**Natija.** Xavfsizlik madaniyati deganda, insonning xavfni tushunishi, oldindan sezishi va to'g'ri harakat qilish qobiliyatidir. Agar insonda xavfsizlik madaniyati bo'lsa, u har qanday vaziyatda ehtiyotkor bo'ladi va xavfni kamaytirishga harakat qiladi. Bu esa nafaqat o'zini, balki atrofdagi odamlarni ham himoya qilishga yordam beradi. Yana bir muhim jihat shundaki, xavfsizlik madaniyati jamiyatda umumiy xavfsizlik darajasini oshiradi. Agar har bir inson qoidalarga amal qilsa, yo'llarda tartib bo'ladi, ish joylarida xavf kamayadi va uy sharoitida baxtsiz hodisalar kamroq yuz beradi. Bu esa jamiyat rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi kunda xavfsizlikni ta'minlashda zamonaviy texnologiyalar ham katta rol o'ynamoqda.

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida xavfsizlik madaniyatining inson hayoti va jamiyatdagi o'rnini juda muhim ekanligi aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, xavfsizlik qoidalariga amal qilinadigan muhitlarda baxtsiz hodisalar darajasi o'rtacha 30–40% ga kamayadi.

Kuzatuvlar davomida aniqlanishicha, xavfli vaziyatlarning asosiy qismi inson omiliga bog'liq bo'lib, umumiy holatlarning 60–70% i e'tiborsizlik, qoidalarga amal qilmaslik va xavfni yetarli baholamaslik natijasida yuzaga keladi. Ayniqsa, uy sharoitida gaz sizib chiqishi, elektr tizimidagi nosozliklar va yong'inlar eng ko'p uchraydigan holatlar sifatida qayd etildi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatdiki, zamonaviy texnologiyalardan foydalanilgan muhitlarda xavfni aniqlash samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Jumladan, gaz sensorlari va signalizatsiya tizimlari o'rnatilgan joylarda xavfli vaziyatlarni oldindan aniqlash imkoniyati 1,5–2 baravar yuqori bo'lishi kuzatildi [3.4].

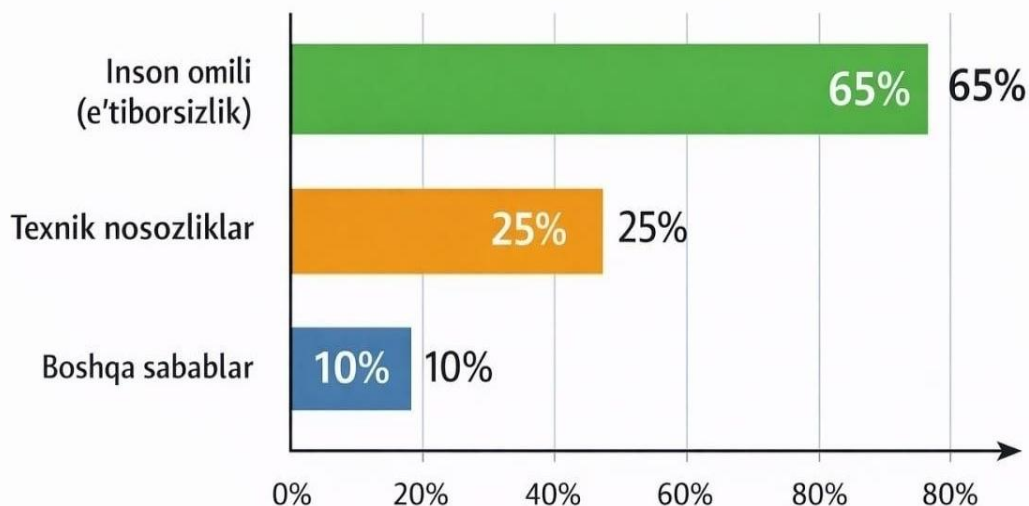
Bundan tashqari, xavfsizlik madaniyati shakllangan jamoalarda ish jarayonidagi jarohatlanish holatlari va favqulodda vaziyatlar soni sezilarli darajada kamligi aniqlandi. Ayniqsa, ishlab chiqarish korxonalarida xavfsizlik qoidalariga qat'iy amal qilinishi natijasida hodisalar soni keskin kamayishi kuzatildi.

Yana bir muhim natija shuni ko'rsatadiki, xavfsizlik madaniyati bolalikdan shakllantirilgan jamiyatlarda uzoq muddatli xavfsizlik darajasi yuqori bo'ladi. Bunday jamiyatlarda insonlar ehtiyotkor, mas'uliyatli va xavfni oldindan baholay oladigan bo'lib yetishadi.



Umuman olganda, olib borilgan tadqiqotlar xavfsizlik madaniyati nafaqat individual darajada, balki jamiyat miqyosida ham xavfsizlikni ta'minlashda asosiy omillardan biri ekanligini tasdiqlaydi [6.7].

## Xavfli vaziyatlar sabablari (%)



1-rasm. Xavfli vaziyatlar sabablari tahlili

### XULOSA

Xavfsizlik madaniyati inson hayoti va sog'lig'ini saqlashning muhim omilidir. U oddiy qoidalar yig'indisi emas, balki insonning ehtiyotkorligi, mas'uliyati va to'g'ri fikrlashidir. Hozirgi zamonda texnologiyalar rivojlanib borayotgani sababli xavfsizlikka e'tibor yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Agar inson xavfsizlik qoidalariga amal qilsa, gaz sizib chiqishi, elektr nosozliklari yoki boshqa xavfli holatlarning oldini olish mumkin. Bu nafaqat shaxsiy hayot, balki jamiyat xavfsizligini ham ta'minlaydi. Chunki har bir insonning mas'uliyati umumiy xavfsizlikka ta'sir qiladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar — sensorlar, signalizatsiya tizimlari xavfni aniqlashga yordam beradi, lekin eng muhim omil insonning o'zi hisoblanadi. Xavfsizlik madaniyati bolalikdan shakllantirilsa, kelajakda ongli va ehtiyotkor jamiyat paydo bo'ladi. Xulosa qilib aytganda, xavfsizlik madaniyatiga amal qilish orqali ko'plab baxtsiz hodisalar oldini olish va hayotni xavfsiz saqlash mumkin.

### Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. O.R.Yuldashev., A.A.Khojiev., B.T.Kolonov. Collection of instructions on labor protection. Educational methodological manual. Tashkent -2021.



2. O.R. Yuldashev, Rakhimov O.D. Labor protection. Textbook. Tashkent, Science and Technology, 2005.
3. Law of the Republic of Uzbekistan No. 410 dated September 22, 2016 on Labor Protection.
4. O.R.Yuldashev., A.AXojiyev., D.X Rakhimjonova., I.X.Kuldashev. Textbook "Safety of life" Tashkent 2023g.
5. Kurbonov A.J. Yuldoshev O.R. Saidxonova N.J. Oblakulov S.T. Djumakulova K.A. "Analysis of the optimization of labor protection measures in engineering work" 2023 E3S Web of Conferences 443, 04013.
6. Kurbonov A J, Saidxonova N J, Oblakulov S T, Djumakulova K A and Nazarova N N 2024 E3S Web of Conferences 471, 01005
7. O. Yuldoshev; S. Xusanova; M. Israilov; A. Kurbonov; N. Saidxonova; S. Oblaqulov; F. Kushnazarov Consequences and causes of dust and gas explosions in coal mines; Scientific basis in liquidation 2024 E3S Web of Conferences 443, 04013.

